

водительности. Организм адаптивных студентов реагирует на стандартную нагрузку менее выраженной интенсификацией кровообращения, поэтому к ее окончанию сохраняет повышенный резерв этой функции.

В целях изучения прохождения первокурсниками адаптационного периода было проведено психолого-педагогическое исследование методом анкетирования. В анкетировании принял участие 71 студент-первокурсник ГОУ ВПО «Донецкий педагогический институт» очного отделения специальностей «Специальное дефектологическое образование», «Дошкольное образование», «Начальное образование». Возраст респондентов — 16—18 лет.

Помимо прочего, диагностировалось изменение образа жизни по субъективным ощущениям студентов. Так, 41,2 % студентов утверждают, что их образ жизни полностью изменился; 28,5 % — изменился незначительно; 30,3 % — практически не изменился. Это значит, что более чем две трети поступивших в вуз столкнулись с проблемой адаптации.

Следует обратить внимание на то, что 31,5 % студентов отмечают ухудшение состояния здоровья в первом семестре обучения; 52,3 % ухудшений не заметили; 16,2 % затрудняются ответить.

После периода первого семестра обучения и сдачи первой сессии 67,3 % чувствуют себя полностью адаптировавшимися к учебе в вузе; 22,6 % — частично адаптировавшимися; 14,6 % считают, что процесс адаптации у них затруднен [3, с. 147].

Заключение. Эффективность процесса адаптации и создание благоприятного адаптационного периода является важнейшей задачей всего образовательного процесса вуза и педагогического состава, вовлеченного в работу с первокурсниками [2, с. 31].

Одним из путей решения проблемы является разработка программы адаптации студентов I курса с учетом специфики профессионального образования, поскольку уровень овладения навыками будущей профессии напрямую зависит от успешности обучения. Особое значение приобретает создание психологического комфорта, а следовательно, выявление психологических состояний, возникающих на начальном этапе обучения. Целью такой программы должно являться осуществление системных педагогических и социально-психологических мероприятий, благоприятствующих успешной адаптации студентов-первокурсников к новой образовательно-воспитательной среде, учебному процессу и внеучебной деятельности.

Список цитируемых источников

1. Андреева, Д. А. О понятии адаптации. Исследования адаптации студентов к условиям учебы в вузе / Д. А. Андреева // Человек и общество. — Л.: ЛГУ, 1973. — Вып. 13. — С. 62—69.
2. Гришанов, Л. К. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / Л. К. Гришанов // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе / Л. К. Гришанов, В. Д. Цуркан. — Кишинев, 1990. — С. 29—41.
3. Маховицкая, Т. П. К вопросу об адаптации студентов первого курса к обучению в вузе и необходимости психофизиологического тестирования / Т. П. Маховицкая // Ценностно-личностные и профессиональные ориентиры студентов нового поколения: материалы III Респ. науч.-практ. интернет-конф. с междунар. участием (Горловка, 13—24 февр. 2018 г.) / отв. ред. С. Э. Зябрева. — Горловка: Изд-во ОО ВПО «ГИИЯ», 2018. — С. 144—149.
4. Мирзаянова, Л. Ф. Упреждающая адаптация студентов к педагогической деятельности (кризисы, способы упреждения и смягчения) / Л. Ф. Мирзаянова; под науч. ред. Т. М. Савельевой. — Минск: Беларус. навука, 2003. — 271 с.
5. Романенко, В. А. Психофизиологический статус студенток / В. А. Романенко. — Донецк: Изд-во ДонНУ, 2013. — 195 с.
6. Смирнов, С. Д. Учеба — в радость: психологические факторы успешной учебы студентов / С. Д. Смирнов // Студенчество: диалоги о воспитании. — 2011. — № 4 (58). — С. 9—11.

УДК 373.5

В. А. Нікішова

Установа адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы»

ФАРМІРАВАННЕ МАТЫВАЦЫІ ДАСЛЕДЧАЙ АКТЫЎНАСЦІ ВУЧНЯЎ ПРАЗ ВЫКАРЫСТАННЕ АДКРЫТАЙ АДУКАЦЫЙНАЙ ПРАСТОРЫ

Уводзіны. Навучанне шляхам даследаванняў у сучаснай адукацыйнай практыцы — адзін з самых эфектыўных спосабаў пазнання навакольнага свету вучнямі. Таму праблема ўключэння школьнікаў у даследчую дзейнасць аказваецца вельмі актуальнай. Самастойна знойдзены адказ — маленькая перамога дзіцяці ў спазнанні складанага свету прыроды, якая надае ўпэўненасць у сваіх магчымасцях, якая стварае станоўчыя эмоцыі, ухіляе неўсвядомленае супраціўленне працэсу навучання. Самастойнае адкрыццё найменшай крупіцы ведаў вучнем надае яму велізарнае задавальненне, дазваляе адчуць свае магчымасці, узвышае яго ва ўласных вачах. Вучань самасцвярджаецца як асоба. Гэту станоўчую гаму эмоцый школьнік захоўвае ў памяці, імкнецца перажыць яшчэ і яшчэ раз. Так узнікае цікавасць не проста да прадмета, а, што больш каштоўна, да самога працэсу пазнання — пазнавальная цікавасць, матывацыя да ведаў.

Асноўная частка. Даследчая дзейнасць з'яўляецца найбольш эфектыўным відам дзейнасці школьнікаў. Яна звязана з вырашэннем вучнямі творчай, даследчай задачы з загадка невядомым рашэннем і мяркуе наяўнасць асноўных этапаў, характэрных для даследавання. Крыніцай даследчай актыўнасці з'яўляецца патрэба ў навізне, нявызначанасці, гатоўнасць да выхаду за межы ўжо вядомага. Сэнс даследавання ў сферы адукацыі заключаецца ў тым, што яно з'яўляецца навучальным. Гэта азначае, што яго галоўнай мэтай з'яўляецца развіццё асобы, максімальнае раскрыццё яе творчага патэнцыялу. Каб стымуляваць рост асобнага развіцця дзіцяці і пракаваць яго да даследчай актыўнасці, неабходна стварыць прадметна-развіваючы асяродак. Для гэтага ў дзяржаўнай установе адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы» ёсць умовы для супрацоўніцтва з устаноўмі вышэйшай адукацыі, устаноўмі дадатковай адукацыі дзяцей і дарослых.

Паводзіны чалавека залежаць ад таго, якія патрэбы прымушаюць яго дзейнічаць, да чаго ён імкнецца і якія ў яго для гэтага ёсць магчымасці. Існуе шэраг тэорый, якія разглядаюць працэс пабудовы матывацыі і магчымасці яе рэалізацыі для дасягнення жаданых вынікаў. Згодна з палажэннямі тэорыі працэсу матывацыі, чалавек, усвядоміўшы задачы і магчымае ўзнагароджанне за іх рашэнне, суадносіць гэтую інфармацыю са сваімі патрэбамі, матывацыйнай структурай і магчымасцямі, настройвае сябе на пэўныя паводзіны і ажыццяўляе дзеянні, якія прыводзяць да пэўнага выніку, характарызуюцца пэўнымі якаснымі і колькаснымі характарыстыкамі [5].

А. М. Лявонцьеў пад матывацыйнай разумее «...тое, што з'яўляецца адзіным стымулам накіраванай дзейнасці, значыць не сама па сабе патрэба, а прадмет, які адказвае дадзенай патрэбе» [2, с. 13]. Матыў — гэта альбо кароткачасовы стан, альбо стабільная якасць асобы. Калі чалавеку раптам захацелася нешта зрабіць, тады можна гаварыць аб кароткачасовым стане. Калі ж яму так хочацца рабіць і паступаць заўсёды — гэта складовая частка якасці асобы [1, с. 67].

Таму адна з найбольш істотных задач — вырашэнне пытання пра спосабы фарміравання ўнутранай матывацыі, гэта значыць пераклад знешняй неабходнасці пошуку невядомага ва ўнутраную патрэбу. Усе намаганні па арганізацыі сістэмы даследчай дзейнасці вучняў павінны быць накіраваны менавіта на гэтую задачу, а не на абстрактную падрыхтоўку вучня да дарослага жыцця, да развіцця ў яго тых ці іншых уменняў і навыкаў, да атрымання пэўных спецыяльных ведаў [3, с. 66]. Як адзначаюць М. Г. Аляксеў, Т. К. Аляксандрава, А. В. Леантовіч, «вялікая сацыяльная значнасць ярчай праяўляецца ў тым выпадку, калі матывы правядзення даследавання з'яўляецца ўнутранай патрэбай вучня, а праблема, якую ён раскрывае, — суб'ектыўна цікавая і значная для яго» [4, с. 59].

У даследаваннях В. С. Ратэнберга паказана, што асноўным кампанентам паводзін, які вызначае ўстойлівасць арганізма да разнастайных вонкавых уздзеянняў, з'яўляецца пошукавая актыўнасць. Пошукавая актыўнасць называецца дзейнасць, накіраваная або на змяненне непрымальнай сітуацыі, або на змену свайго стаўлення да яе [6].

Правільна арганізаваная матывацыя — залог каласальнага поспеху. Менавіта арганізаваная, бо вялікая роля ў фарміраванні матывацыі адводзіцца менавіта настаўніку. Вельмі важна, калі настаўнік неабякава да свету навукі, мастацтва, неабякава да свету людзей, любіць сам паўдзельнічаць у розных конкурсах, у агульным — «запальніца» і з'яўляецца шчаслівым чалавекам, які смела ідзе наперад, не баючыся пройгрышу. Наколькі будзе пераканаўчы сам настаўнік, напрыклад, апавядаючы пра конкурсы, наколькі ён будзе сам сапраўды захоплены тым, што ён спрабуе данесці дзецям (а гэта выдатна адчуваецца і чытаецца па бляску вачэй, натхнёнаму голасу і інш.). Наколькі ён сам будзе выразна ўяўляць каштоўнасць таго ці іншага мерапрыемства, роўна настолькі настаўнік знойдзе водгук у сэрцах сваіх вучняў.

На працягу апошніх гадоў вучні і настаўнікі дзяржаўнай установы адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы» ўзаемадзейнічаюць з устаноўмі вышэйшай адукацыі, устаноўмі дадатковай адукацыі дзяцей і дарослых, ажыццяўляючы сінергетычны падыход для фарміравання матывацыі даследчай актыўнасці вучняў.

Адкрытая адукацыйная прастора выкарыстоўваецца педагогамі і вучнямі дзяржаўнай установы адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы» шляхам узаемадзеяння з рознымі навучальнымі ўстановамі (табліца 1).

Удзел і перамогі ў конкурсах, квілтах, семінарах, праектах, арганізаваных устаноўмі вышэйшай адукацыі, устаноўмі дадатковай адукацыі дзяцей і дарослых, пакідаюць незабыўныя ўражанні, даюць стымул для далейшага ўдасканалення.

Удзел у навуковых канферэнцыях прыводзіць да фарміравання ўстойлівай станоўчай матывацыі даследчай актыўнасці. Акрамя таго, у вучняў фарміруецца актыўная жыццёвая пазіцыя; павышаецца цікавасць да вывучэння прадмета; развіваецца творчае мысленне; фарміруюцца інфармацыйная, лінгвістычная, даследчая кампетэнцыі.

Юныя даследчыкі вучацца прадстаўляць вынікі сваёй працы і атрымліваць яе ацэнку. І любы вынік сумеснай дзейнасці настаўніка і вучня прыносіць задавальненне. Калі ў нас не ўсё атрымалася, то мы абмяркоўваем, што не атрымалася, і будзем планы на будучыню. Хлопчыкі і дзяўчынкі, якія ўдзельнічаюць у конкурсах, заўсёды заахвочваюцца: ацэньваюцца па прадмеце, да якога належыць конкурс, або прадстаўляецца праца сваіх юных даследчыкаў настаўнікам-прадметнікам для ацэньвання. Абавязкова ўручаюцца граматы або дыпломы дзецям — удзельнікам конкурсаў і канферэнцый. Усё гэта матывуе іх да ўдзелу ў розных конкурсах і канферэнцыях.

Т а б л и ц а 1 — Узаемадзеянне педагогаў і вучняў дзяржаўнай установы адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы» з рознымі навучальнымі ўстановамі

Адкрытая адукацыйная прастора	Падзея	Удзельнікі	Пярэдычнасць удзелу	Прадукт узаемадзеяння	Выніковасць узаемадзеяння
Акадэмія паслядыпломнай адукацыі	Трэнінг «Цьютарскае суправаджэнне індыўдуальных адукацыйных праграм развіцця прафесійных кампетэнцый педагогаў»	Педагогі	Аднаразова	Асэнсаванне паняццяў	Пасведчанне аб павышэнні кваліфікацыі
	Семинар-практыкум «Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі інавацыйнай дзейнасці ва ўстанове агульнай сярэдняй адукацыі, якая рэалізуе інавацыйны праект “Укараненне мадэлі цьютарскага суправаджэння даследчай дзейнасці вучняў праз узаемадзеянне ўстаноў агульнай сярэдняй і вышэйшай адукацыі”»	Педагогі, псіхолаг	Аднаразова	Уяўленне пра сістэму інавацыйнай дзейнасці	
Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт, факультэт педагогікі і псіхалогіі	Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя маладых даследчыкаў «Садружнасць навук. Баранавічы-2017»	Педагогі, вучні	Штогод	Прадстаўленне вопыту даследчай дзейнасці	Публікацыя артыкула ў зборніку канферэнцыі
	Навучальны семінар «Адукацыйная тэхналогія “партфолія” ва ўмовах падрыхтоўкі будучых спецыялістаў»	Педагогі, псіхолаг, вучні	Аднаразова	Азняямленне з паняццямі	
Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт сумесна з рэдактарам аддзела, членам-карэспандэнтам часопіса «Народная асвета» І. Я. Паючэнка	Семинар-майстар-клас «Павышэнне інфармацыйнай культуры педагогаў: падрыхтоўка матэрыялаў да публікацыі ў навукова-педагагічным часопісе»	Педагогі	Аднаразова	Азняямленне і асэнсаванне паняццяў	Папка-партфолія з тэматычнымі рэкамендацыямі
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, філалагічны факультэт	Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Ідэі. Пошукі. Рашэнні»	Педагогі	Штогод	Прадстаўленне вопыту даследчай дзейнасці	Публікацыя артыкула ў зборніку канферэнцыі
	Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Свет моў: ракурс і перспектыва»	Педагогі	Штогод	Прадстаўленне вопыту даследчай дзейнасці	Публікацыя артыкула ў зборніку канферэнцыі
Інстытут тэалогіі імя святых Мяфодзія і Кірыла Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта	Конкурс творчых літаратурных работ вучняў, прымеркаваных 500-годдзю выдання Бібліі Францыскам Скарынам	Вучні	Штогод	Прадстаўленне вопыту творчай дзейнасці	Дыпломы III ступені, падзяка
	Конкурс творчых літаратурных работ, прымеркаваных да знамянальных дат у гісторыі Праваслаўя на беларускіх землях	Вучні	Штогод	Прадстаўленне вопыту творчай дзейнасці	Дыпломы III ступені
	Рэспубліканскі конкурс сачыненняў вучняў сярэдніх школ «Вера ў серцы маім»	Вучні	Аднаразова	Прадстаўленне вопыту творчай дзейнасці	Падзяка
Вучэбна-метадычны кабінет г. Баранавічы	Рэспубліканскі конкурс сачыненняў, эсэ, вершаў «Мая Беларусь. Мая будучыня»	Вучні	Аднаразова	Прадстаўленне вопыту творчай дзейнасці	Сертыфікат удзельніка

	Навукова-практычная канферэнцыя «Молодзь. Творчасць. Інтэлект»	Педагогі, вучні	Штогод	Прадстаўленне восьмі даследчай дзейнасці	Дыпломы I ступені
Брэсцкі абласны інстытут развіцця адукацыі	Галерэя «Эфектыўная адукацыя Брэсцкай вобласці»	Педагогі	Аднаразова	Прэзентацыя восьмі педагагічнай дзейнасці	
	Навукова-практычная канферэнцыя «З навукай у будучыню»	Вучні	Штогод	Прадстаўленне вынікаў даследчай дзейнасці	Дыпломы, сертыфікаты
Малоткавіцкая сярэдняя школа сумесна з В. П. Ізбіцкай	Семінар-практыкум «Цьютарства як рэсурс індывідуальна- асобаснага развіцця суб'екта ў адукацыйным працэсе»	Педагогі	Аднаразова	Фіксацыя паняццяў	Адукацыйнае партфоліа з тэматычнымі рэкамендацыямі
Рэспубліканскі інавацыйны праект «Укараненне мадэлі фарміравання чытацкай кампетэнтнасці вучняў у працэсе сеткавага ўзаемадзеяння»	Літаратурны квілт «Чытаем пра вайну»	Вучні	Аднаразова	Прадстаўленне літаратурнага творчага вопыту	Сертыфікаты
V З'езд настаўнікаў і работнікаў адукацыі дзяржаў-удзельнікаў СНД	Педагагічная майстэрня «Тэхналогіі прафесійнага росту педагога»	Педагогі	Аднаразова	Прэзентацыя творчага вопыту	Сертыфікат удзельніка, публікацыя артыкула ў зборніку педагагічнай майстэрні

Яшчэ адна ўмова, над чым трэба працаваць настаўніку, — падтрымка бацькоў. Усё, што робіць дзіця ў школе, бацькам павінна быць важна і дорага. У школе педагогі кансультуюць законных прадстаўнікоў вучняў-даследчыкаў, таксама бацькі абавязкова наведваюць прэзентацыі прац сваіх дзетак, бываюць на іх выступленнях. Штогод у школе адбываюцца круглыя сталы па асаблівасцях адукацыйнага працэсу ў навучальным годзе ва ўмовах супрацоўніцтва з установамі вышэйшай адукацыі, установамі дадатковай адукацыі дзяцей і дарослых з удзелам законных прадстаўнікоў непаўналетніх вучняў-даследчыкаў.

Заклучэнне. Фарміраваць і развіваць матывацыю — значыць не закласці гатовыя матывы і мэты ў галаву вучня, што магло б прывесці да маніпулявання іншым чалавекам, а паставіць яго ў такія ўмовы і сітуацыі разгортвання актыўнасці, дзе пажаданыя матывы і мэты складваліся б і развіваліся з улікам мінулага вопыту, індывідуальнасці, унутраных памкненняў самога вучня [5].

Спіс цытаваных крыніц

1. Ильин, Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. — Питер, 2002. — С. 512.
2. Леонтьев, А. Н. Эмоции. Мотивы. Личность : изб. психолог. произведения : в 2 т. / А. Н. Леонтьев. — М., 1983.
3. Леонтович, А. В. К проблеме исследований в науке и образовании / А. В. Леонтович // Развитие исследовательской деятельности учащихся : метод. сб. — М. : Нар. образование, 2001.
4. Маркова, А. К. Формирование мотивации учения / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. В. Орлов. — М. : Просвещение, 1990.
5. От проектной и исследовательской деятельности учащихся — к научно-исследовательской работе : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 4—5 марта 2013 г.) / под ред. Т. А. Лопатик ; М-во образования Респ. Беларусь, Акад. последиплом. образования, БА «Конкурс», БО «Развивающее обучение». — Минск : АПО : Белорус. асоц. «Конкурс», 2013.
6. Сайт психофизиолога Вадима Ротенберга. Генетические предпосылки поискового поведения [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.rjews.net/v_rotenberg/. — Дата доступа: 26.03.2019.

УДК: 81'246.2

П. Р. Прокурат, Я. В. Щерба

Учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи

ДЕТСКИЙ БИЛИНГВИЗМ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Введение. Двухязычие — это владение и пользование двумя различными языками в речевой практике. Двухязычие начинается тогда, когда человек в состоянии высказать свои мысли и понять некоторое сообщение на двух языках. В Республике Беларусь наиболее широко представлено белорусско-русское (если исходить из языка титульного этноса в составе белорусской нации) и русско-белорусское двухязычие (если базироваться на массовом использовании в речи второго государственного языка) [1, с. 323].

Синонимичным термином двухязычия считается билингвизм, что обозначает реализацию способности пользоваться попеременно двумя языками; практику попеременного общения на двух языках. Существует узкое и широкое понимание билингвизма [3, с. 30].

Билингвизм в узком смысле — это более или менее свободное владение двумя языками: родным и неродным, а в широком смысле — относительное владение вторым языком, способность пользоваться им в определенных сферах общения. С этой точки зрения минимальным уровнем владения вторым языком можно считать уровень, достаточный для выполнения индивидом речевых действий, в процессе которых реализуются те или иные функции второго языка [3, с. 30].

Л. В. Щерба под билингвизмом, или двухязычием, понимал способность тех или иных групп населения объясняться на двух языках. Это значило, по его мнению, принадлежать одновременно к двум различным группировкам, т. е. в семье употребляется один язык, в общественных кругах — другой. В этом случае двухязычие называлось чистым. Когда же люди постоянно переходят от одного языка к другому и употребляют то один, то другой язык, сами не замечая того, какой язык они в каждом данном случае употребляют, говорят о смешанном двухязычии. А. А. Залевская и И. Л. Медведева различают понятия естественного (бытового) и искусственного (учебного) билингвизма [7, с. 9].

Основная часть. Усвоение детьми белорусского языка осуществляется в уникальной ситуации русско-белорусского близкородственного двухязычия. Для большинства детей дошкольного возраста русский язык является первым языком, на котором они учатся говорить, думать, общаться со взрослыми и сверстниками [2, с. 10].

Белорусский язык для белорусских детей осознается в обществе как родной язык, на основе которого осуществляется их национально-культурная социализация [2, с. 10]. Специфическая особенность речевой ситуации в Беларуси — наличие двухязычия. Как известно, расширение получило смешанное белорусско-русское говорение [4, с. 210].